

MEMLUK HALI FRAGMANI KAPLI
BARGELLO KOMPOZIT YAYININ
MENŞEİ*

Sumiyo OKUMURA**

ÖZET

Floransa'daki Bargello Milli Müzesi (Museo Nazionale del Bargello)'nde kabzası Memluk halı parçası kaplı bir kompozit yay bulunmaktadır. Müze kayıtlarında (envanter no: 352) "turchesco" olarak kaydedilen bu yayın, 1568'de Venedik'ten Medici sarayına getirilmiş olduğunu Dr. Scalini'nin araştırması sayesinde öğrenmekteyiz. Ancak söz konusu yayın formu, tekniği, bezemeleri ve halı parçasının mevcudiyetinden dolayı, Osmanlı menşeli olmadığı anlaşılmaktadır. Tarihi arşivo ve beyaz çözgümlü Memluk halı grubu ile Bargello yayında görülen Memluk halı parçasının yapısı, desenleri ve renkleri açısından aynı olması, bu yayın Memluk kökenli bir yay olabileceğini düşündürmektedir. Bu yay, Arap yayından Osmanlı yayı formuna geçiş döneminde yapılmış nadir bir örnek olarak değerlendirilebilir. Orta Asya kompozit yaylarından etkilenen Memluk yaylarının, başka hususlarda görüldüğü gibi, Osmanlı yayının da kaynağı olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu makalede, menşesine açıklık getirmek üzere, Moğol, Memluk ve Osmanlı yayları ile mukayese edilerek Bargello yayı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Yay, Arap yayı, Osmanlı, Memlük, Memlük halısı, Floransa, Medici, Venedik.

Giriş

Ok ve yay, çağlar boyunca insanlar tarafından av, savaş, spor için kullanılan önemli bir alettir. Okyanusya ve Mikronezya hariç dünyadaki her kültürde ok ve yayın kullanıldığı bilinmektedir. Makalede söz konusu edilen

* Makalenin geliş tarihi: 30.04.2022 / Kabul tarihi: 21.06.2022

Bargello yayı üzerine araştırmalarımı sürdürürken, yaylar hakkında tüm bilgileri benimle paylaşan ve destek veren Dr. Murat Özveri'ye sonsuz teşekkür ederim.

** Dr., Sanat tarihçisi, okumuras@gmail.com, (Orcid ID: 0000-0001-7021-50580).

kompozit yay ise bugün Floransa'nın Bargello Milli Müzesi (Museo Nazionale del Bargello)'nde muhafaza edilmektedir¹. Yayın kabzasının, Memlük halı parçası kaplı olması dikkat çekmektedir (Resim 1). Öte yandan, bu yayın Osmanlı ve diğer İslam devletlerindeki yaylarla pek benzemediği anlaşılmaktadır. Nitekim, Moğol, Hint-İran, Hint ve Türk kompozit yaylar, Orta Asya stili olup, kolları ve başları uzun ve dışa kıvrıktır. "Turcheso" olarak nitelendirilen bu yayın gerçekten Türk menşei olup olmadığı, ya da Anadolu'yu işgal eden Moğolların yayı mı, yoksa yayın kabzasının Memluk halı parçasıyla kaplanmış olması sebebiyle Arap yayı mı olduğu hususu oldukça düşündürücüdür. Bütün bu soruları cevaplayabilmek için, Bargello yayının Medici Sarayı'na getirildiği 16. yüzyıla odaklanmak ve başka menşei yaylarla mukayese etmek gerekecektir.

1. Bargello Yay ı

Kabzası Memlük halı parçası kaplı olan Bargello yayının uzunluğu 134.5 cm olup², bedeni düz, kabza kısmında ise uzunluğu 10.5 cm, kalınlığı ise 3.7cm'dir. Yayın karnı boynuzlarla, sırtı da ince deri ile kaplanarak, kompozit bir yay oluşturulmuştur. Osmanlı yaylarına benzer şekilde kabzasının hedef kısmı çıkıntılı olup, etrafı Memluk halı parçası ile dikilip kaplanmıştır (Resim 2). "Kahire tarzı"³ olarak da nitelendiren bu yayın kollarının altın yaldızla bezendiği görülür. Tezyinat desenlerinde düğüm motifi, yaprak motifi, düğümlerle kartuşlarla bağlanan yuvarlak rozetler dikkati çeker (Resim 3). Kabzasına yakın yerlerdeki tezyinatların artık silinmek üzere olduğundan ve halı parçasının parlamasından dolayı, bu yayın kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Yayın ucunda mevcut kalıntılardan bir tarafının yazılı olduğu, ancak bunların silindiği görülür (Resim 4). Diğer tarafı ise hasarlı olup, sadece çiçek desenli tezyinat görülmektedir (Resim 5).

¹ Bargello Müzesi, env. Bg. 352.

² *From the Medicis to the Savoias: Ottoman Splendour in Florentine Collections* (Sergi Kataloğu), Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul 2003, 122, K.34.

³ *From the Medicis to the Savoias*, 122, K. 34.

Resim 1. Bargello yayı genel görünüş. (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Resim 2. Bargello yayının halı parçası kaplı kabza detayı. (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Resim 3. Kollarındaki desenleri. (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Resim 4 ve 5. Kolların uçlarından detaylar. (Fotoğraflar: Sumiyo Okumura)

Scalini'nin araştırmasına göre, "turchesco" olarak kaydedilen bu yayın, 1568'de Venedik pazarından Medici Sarayı'na getirilmiş mallar arasında olabileceği düşünülmektedir⁴. Müze kayıtlarında, tarih olarak farklı olsa da en az iki tane daha halı kaplı Hint kökenli yayın mevcut olduğu belirtilmektedir⁵.

2. Türk Yayları İle Mukayese

Tarihçiler, ok ve yay ile ilgili en eski buluntuların Kuzey-Doğu Sibirya'dan olduğunu belirtmektedir⁶. Bilindiği üzere, pagan dönemlerinden beri Türkler için ok ve yay, aynı zamanda hâkimiyet sembolüydü. Nitekim Türk hakanı tahtında otururken elinde ok ve yay tutardı⁷. Türk topluluklardan Göktürkler için ok, tâbiliği ve bağımlılığı, yay ise metbuluğu ve hâkimiyeti ifade etmekteydi⁸. Ok ve yaya yüklenen dini mânâlar ise daha sonraki Selçuklular döneminde de devam etmiştir⁹. Çin'in kuzey batısı Niya'da yapılan kazı çalışmasında, M.S. 2-3. yüzyılda yaşamış olduğu tahmin

⁴ *From the Medicis to the Savoias Ottoman Splendour*, K.34; Mario Scalini, "L'armeria europea e orientale", *Magnificenza Alla Corte Dei Medici, Arte a Firenze alla fine del Cinquecento*, Electra 1997, 396-398.

⁵ Bkz. *From the Medicis to the Savoias Ottoman Splendour*, K.34: ASF Guardaroba Medici 1091.

⁶ Bkz. Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, Ankara 1999, 10.

⁷ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 4.

⁸ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı Destanları*, İstanbul 1999, 29; Murat Özveri, *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey*, İstanbul 2006, 36.

⁹ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 14; Nebi Bozkurt, "Ok", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, C. 33, İstanbul 2007, 333.

edilen bir kralın mezarı içinde ok ve yay bulunmuştur. Uzunluğu 132 cm olan, ahşap ve hayvan kemiği ile yapılan kompozit yay üzerine renkli ipek kumaş parçası sarılmış olması dikkat çekmektedir¹⁰. Yayın kabzası düz, başları uzun, düz ve keskin biçimde dışa kıvrıktır. Doğu Asya menşeli bu tip kompozit yay, sonraki dönemlerde Orta Asya'da görülen yay biçimiyle çok benzerlik göstermektedir¹¹. Ayrıca, Orta Asya kurganlarında bulunan en eski yay kalıntılarının 140-160 cm uzunluğunda olup, boynuz ve sinir gibi organik maddelerle güçlendirildiğini, yapılan araştırmalardan öğrenmekteyiz¹². Bu tür yayın Türkler ile beraber Orta Asya'dan Batı'ya doğru yayılıp, daha sonra Moğollar ve Tatarlarla Anadolu'ya girmiş olduğu ve Selçuklulardan sonra Osmanlıların da aynı tipi geliştirerek kullanmış olduğu düşünülmektedir.

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra, ok ve yayın dini anlamı artmış, daha çok önem ve saygınlık kazanmıştır. Ok ve yay, Allah'ın Cebrail eliyle Adem'e yolladığı bir silah ve Peygamber'in ümmetine bıraktığı kutsal bir emanet sayılmıştır¹³. Ok ve yay üzerinde, dini önemi ile ok atmanın fazilet ve sevabına dair 40 kadar hadis olduğu da bilinmektedir¹⁴. Örneğin, Hz. Muhammed'in "çocuklarınıza ve kullarınıza ok ve yay atmayı ve ata binmeyi öğretin, ok atmak ata binmekten de hayırlıdır" minvalinde bir hadisi vardır¹⁵. Müslüman Türk hükümdarları, devletin başı olmaları sıfatıyla, iktidarlarının içeride ve dışarıda bir güç olarak tanınması ve kabul edilmesi için bir takım hâkimiyet ve hükümdarlık sembolleri kullanmışlardır. Bunlar arasında ok ve yay da mevcuttur. İlk Selçuklu tuğrası, Oğuz Türklerinin sembolü olan ok ve yay işaretinden ibaretti. Selçuklu hükümdarlarının çetrelrinin üzerinde de tıpkı tuğralarında olduğu gibi, Oğuz Türklerinin sembolü olan ok ve yay işaretleri bulunuyordu. Tuğrul Bey döneminde yapılan sikkelerin üstünde de aynı şekilde ok ve yay görülmektedir¹⁶.

¹⁰ Feng Zhao-ZhiyongYu, *Legacy of the Desert King, Textiles and Treasures Excavated on the Silk Road*, China National Silk Museum, Hangzhou, Xinjiang Institute of Archaeology, Urumqi, Hong Kong 2000, 48.

¹¹ Bkz. W. F. Paterson, "The Archers of Islam," *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, vol.9, part 1/2 197, Leiden 1966, 69-87, resim 1.

¹² Nebi Bozkurt, a.g.m., 333.

¹³ Faruk Sümer, a.g.e., 4; Nebi Bozkurt, a.g.m., 333.

¹⁴ Faruk Sümer, a.g.e., 28.

¹⁵ Nebi Bozkurt, a.g.m., 333.

¹⁶ Bkz. Yapı Kredi Müzesi, envanter no: 8185.

Yay, savaş dışındaki boş zamanlarda, spor ve avcılıkta da kullanılıyordu. Türkler arasında ok atma, yay çekme gibi, talim yerine geçen yarışmalar yapılıyordu. İslamiyet'in kabulü ile birlikte, ok atılan meydanın meşit kadar kutsal sayılması, ok ve yaya kutsal bakılması ve atışların dua ile başlatılıp sürdürülmesi, bu sporu daha ciddi ve disiplinli hale getirmiştir. Yayın kabza kısmı, özellikle dini anlam ve önem taşımaktaydı. Nitekim icazet verilirken kabza töreni yapılması ve kabza alırken, alan kişinin yayın kabzasını nazikçe tutup öpmesi gerekiyordu¹⁷. Yine, kutsallığı yüzünden kemankeşler atıştan önce ve sonra da yaylarının kabzasını öperlerdi.

Osmanlı yayları, kompozit Asya yayları içinde en kısa boylu olup, standart ölçü olarak 110-120 cm'dir¹⁸. Osmanlı yayında kabza ve saldan sonra, yay başına doğru "kasan" adı verilen şişkin bir bölümün yer aldığı görülmektedir. Topkapı Sarayı ve Askeri Müze'de bulunan Osmanlı yaylarına baktığımızda, boyca kısa ve yay başlarının geriye doğru kıvrımlarının az olması bakımından dikkat çekmektedir (Resim 6). Boyunun kısa oluşu ise Türk yaylarına üstünlük sağlayan önemli bir özellikti.

Resim 6. Osmanlı yayının genel görünümü. (Askeri Müze, no.25716, Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

¹⁷ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 261.

¹⁸ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 252.

Resim 7. Osmanlı yayının kabza detayı. (Askeri Müze, no.25716, Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Ünsal Yücel tarafından nakledilen bilgilere göre, 15. yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyılın başına kadar yaşamış olan Usta Karaca, ilk defa o zamana kadar kullanılan Arap yayını Türk yayı biçimine sokmuştur¹⁹. Türk yaylarında boyun, Arap yayına özgü olan 12 tutamdan 9 tutama kadar inmiş olduğu ve sonunda 10 tutam 2 parmak boya (117.6 cm) ulaştığı bilinmektedir. Daha sonraki ustalar da bu ölçüyü benimsemiştir. Osmanlılar okun atışını kolaylaştırmak ve elin kaymasını önlemek amacıyla yayın kabzası üzerine bir muşamba sarmışlardır²⁰. Evliya Çelebi, 16. yüzyılda İstanbul'da yayıcı dükkânlarının 200 adet ve bu işle uğraşanların da 500 kişi olduğunu, dükkânlarının çoğunun Sultan Bayezid, Murad Paşa Türbesi, Edirne kapısı, Galata ve Üsküdar'da bulunduğunu yazmaktadır²¹. Diğer yandan, Şehzade Korkud (1468-1513) Mısır'dayken kendi lalasına gönderdiği mektupta, Kahire'de kendine göre konuşabilecek hiç kimse bulamadığını, oradakilerin terbiyeden ve zevkten uzak olduğunu yazarak kılıç ve giysiler gibi başka eşyalarıyla birlikte, Türkiye'de bıraktığı kırmızı kutulu basit yay, gümüş kutulu yay, eski yay ve sedefli yeni yayı Mısır'a hemen göndermesini rica etmişti²². Bu bilgiden, Kahire'de bulunan Osmanlı Şehzadesi Korkud için

¹⁹ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 337.

²⁰ Nebi Bozkurt, *a.g.m.*, 334.

²¹ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, ve Zekeriya Kurşun), C.1, 2.kitap, YKY, İstanbul 2003, 584.

²² Nabil Sırrı Al-Tikritî, *Şehzade Korkud (1468-1513) and the Articulation of Early 16th Century Ottoman Religious Identity*, vol.1 (Doktora Tezi) The University of Chicago, Chicago Illinois 2004, 262, dipnot. 86; Şahabettin Tekindağ, "Korkud Çelebi ile ilgili İki Belge", *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, 3/17, Ankara, 1969, 37.

Osmanlı yayının daima önem taşıyan bir alet olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 16. yüzyılın ortalarından itibaren ateşli silahların gelişmesi, Osmanlı yaylarının yerini tüfeğe bırakmasına sebep olmuştur. Bugün ise spor amacıyla üretilmeye ve kullanılmaya devam etmektedir.

3. Moğol Ve İnan Yayları İle Mukayese

Bütün dünyayı korkuyla sarsan Moğol İmparatorluğu'nda kılıç ve mızrak dışında ok ve yay da çok önemli bir savaş aleti olarak kullanılmaktaydı. Dahası, Moğollar içinde ok ve yay kutsal sayılır, en değerli armağan olarak görülürdü. Moğol ve Kırım Tatar yayları, Doğu Türkistan menşeli olup, kompozit yaylardandı²³. Şekil olarak ise yay kolları ve başları uzundur (Resim 8). Ünsal Yücel'in araştırmasına göre, Moğol yayları ve Kırım Tatar yaylarının ortalama boyu 155 cm'dir²⁴. Moğol yaylarının kolları ucunda *Siyah* denen kısmın olması, onun farklı bir özelliğini göstermektedir. Moğollarda, her okçunun kendi okunu kendisinin yaptığı, bu işi çocukluk döneminde öğrendiği ve bu amaçla yanında daima bir ok bıçağı taşıdığı da bilinmektedir²⁵.

Resim 8. Kırım Tatar yayı. (TSM. 2134, Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

²³ "At üstünde Moğol yaycı" için bkz. Diez Albüm, Muhammad ibn Mahmud shah al-Khayyam imzalı, İnan, 15. yüzyıl başı, Staatsbibliothek zu Berlin- Preussischer Kulturbesitz, Orientabteilung Diez A fol. 72.

²⁴ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 252.

²⁵ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 18.

‘Tatar’ kelimesi, evvelce Moğollara hizmet etmiş olan Doğu Türkleri (Uygurlar) veya Doğu Türkçesi konuşan Müslüman Moğolları yada Anadolu’ya işgal kuvvetleri olarak gönderilmiş olup, Tokat, Amasya, Çorum, Kırşehir, Kayseri ve Sivas çevresinde yaşayan Moğolları ifade etmekteydi²⁶. Moğol İmparatorluğu döneminde fethedilen Doğu İran ve Kuzey Çin’den getirilen sanatkârlar, topluca Orta Asya’ya yerleştirilmiş ve yerli sanatkârlar ile birlikte Moğol sarayı için çalışmışlardır. Sanatkârlar, ülkelerinden gelirken, kendileriyle birlikte uğraştıkları sanatın tekniğini ve bezeme çeşitlerini de getirmişlerdi. Yay ustaları da bunlardan farklı değildi. Bu kompozit yayın Moğollar ve Tatarlarla yayılmış olduğu ve Türklerin göçleriyle Balkanlara kadar ulaştığı anlaşılmaktadır.

Yay ile birlikte okçuluğun, daha sonraki Timurlular döneminde (1370-1506) aynı derecede önemli bir anlamı vardı. Safeviler dönemi (1502-1736) boyunca da okçuluk önemini kaybetmedi²⁷. Safeviler döneminde genellikle uzunlukları 140-150 cm civarında olan İran yaylarının dışında, Hint tipi yayların kullanıldığını minyatürlerinden görmek mümkündür. Askeri birliklerde ateşli silahlar yaygınlaşmaya başlasa da fitilli tüfeklerin doldurulması ve ateşlenmesinin uzun zaman alması ve at sırtında kullanımının zor olması sebebiyle okçuluk kısmen de olsa önemini korumuştur. Neticede okçuluk, savaş alanında daha az rol oynamaya başlamış, avcılık ve eğlence faaliyeti olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Yay uzmanları, Bargello yayının deforme olmuş olabileceğini, onun neticesinde Arap yayı formuna daha yakın görünmüş olabileceğini söylemektedir²⁸. Bununla birlikte Moğol yaylarının ucunda Siyah kısmının ayrı bir parça olarak şekillendirilip yay kollarının uçlarına yapıştırılmış olması ve Osmanlı yaylarının kasan bölümlerinde genelde şişkinlik

²⁶ Faruk Sümer, *a.g.e.*, 183.

²⁷ Safavi dönemi yayı için bkz: TSM. 1/1175; *Ten Thousand Years of Iranian Civilization, Two Thousand Years of Common Heritage* (sergi kataloğu), K. 228, İstanbul 2009, 229.

²⁸ Bu önemli bilgi için sayın Dr. Murat Özveri’ye teşekkür ederim.

görülmesi²⁹, bu yayın onlardan ayrı olduğunu kanıtlamaktadır³⁰. Buradan hareketle, Moğol ve Türk yayları ile farklı menşeden gelen Bargello yayının, Arap yaylarına daha yakın olduğunu söyleyebiliriz.

4. Arap Yayları İle Mukayese

Memluk döneminden önceki Arap yayları hakkında az bilgi bulunmaktadır. Araplar, İslamiyet'in başlangıcında tek ağaçtan yapılmış basit yaylar kullanmışlardı³¹. Bugün Topkapı Sarayı'nda mevcut olan en eski örneklerden "kavs-ı saadet" denilen 118 cm uzunluğundaki tek parça kavs yayı bulunmaktadır³². Tek ya da iki ağaçtan yapılmış yayların bedeviler tarafından tercih edilmiş olduğu bilinmektedir³³. Arapların kompozit yaylarla ise, ilk defa 633-642 döneminde Sasanilerle yaptıkları savaşlarda tanışmış oldukları düşünülmektedir³⁴. Memluk devrinde *el-kavs* olarak geçen yayın iki çeşidi olduğunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. Biri ahşaptan yapılan *el-Arabîyye*, diğeri; tahta, boynuz ve tutkal gibi malzemeleri kullanarak yapılan kompozit yay, *el-Farisîyye*'dir³⁵. Bunun dışında el yayı ve ayak yayı gibi başka çeşit yaylar da vardı³⁶. Bundan, Memluklerin basit yay ile Asya tipi kompozit yayın ikisini de kullanmış oldukları anlaşılmaktadır. Bu kompozit yayların halk arasında da tercih edildiği bilinmektedir³⁷.

²⁹ Moğol ve diğer erken Orta Asya yaylarından farklı olarak, Kırım-Tatar ve Osmanlı yaylarında, yay kollarının uç kısımları, bir sırt oluşturacak şekilde kalınlaşmıştır. Bu sırta *kasan* ya da *kulak* (*kulak*, daha erken dönem yaylarındaki yay kolu ekstremitelere verilen isimdir) denilir. Bkz. Murat Özveri, "Günümüzde Geleneksel Yaylar ile Avcılık ve Türk Kompozit Yay 1. Bölüm," http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=2729 (Erişim: 29 Aralık, 2017); Cem Dönmez, "Bir Mühendislik Dehâsi: Osmanlı Kompozit Yay," http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=578 (Erişim: 19 Ocak, 2010).

³⁰ Yaylar hakkında değerli bilgileri benimle paylaşan sayın Dr. Murat Özveri'ye içten teşekkür ederim.

³¹ Bkz. David Gray, *Bows of the World*, Guilford, Connecticut 2002, 69-71.

³² Nebi Bozkurt, a.g.m., 333.

³³ W. F. Paterson, a.g.m., 10; Nebi Bozkurt, a.g.m., 333.

³⁴ Ünsal Yücel, a.g.e., 13.

³⁵ Altan Çetin, *Memluk Devletinde Askeri Teşkilat*, Eren Yayınları, İstanbul 2007, 220; Arap kompozit yayları, aslında Türk-Moğol kompozit yayının evrilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu bilgiyi bana aktaran sayın Dr. Murat Özveri'ye çok teşekkür ederim.

³⁶ Altan Çetin, a.g.e., 220.

³⁷ W. F. Paterson, a.g.m., 10; Bozkurt, a.g.m., 333.

Genellikle uzunlukları 150cm civarında olan³⁸ Arap yayının kabzaları, kalın sargılı, ince ve kolları az kıvrımlı olmaktadır³⁹. Kaynaklarda, okun konulduğu yere *el-kenânel el-ca'be* denilmekte olup, bazen deriden, bazen ahşaptan yapıldığı yazılır⁴⁰. Genelde yayın kabzasına atıcının elinin kaymaması için yeterli kalınlıkta bir sargı sarılmaktaydı. Bu sargı bazen meşin derisinden, bazen de muşambadan yapılırdı. Memluk devrinde 14. Yüzyılda okçulukla ilgili olarak yazılan ilk Türkçe kitap olan *Kitâb fî 'İlm an-Nuşşâb*'ta, okçunun parmakları uzunsa, kabzaya bir meşin derisini iyice yapıştırıp elinin büyüklüğüne uygun bir hale getirmesi gerektiği yazılıdır⁴¹. Böylelikle okçunun büyük bir avantaj elde etmiş olduğu da eklenmektedir⁴².

Memlük döneminde de basit yaylar ile birlikte kompozit yaylar da kullanılmaya devam edilmiştir. *Kitâbfî 'İlm an-Nuşşâb*'da, okçuluğun memluk sisteminin ve *furusiyya* geleneğinin en önemli unsurlarından biri olduğu anlatılmaktadır⁴³. Arapça *furusiyya* (*funûn al-furusiyya* ya da *'İlm al-furusiyya*), bir süvari için gerekli olan at bakımı, atların yetiştirilmesi ve tedavileriyle ilgili tüm teorik ve uygulamalı bilgileri ve kılıç, ok-yay, mızrak gibi değişik silahları kullanma bilgilerini, kabak oyunu (*remvî-l kavaq*) gibi askerî açıdan önemli olan oyunlar ile askeri taktik ve strateji bilgilerini içeren kapsamlı bir disiplin anlamına gelmektedir⁴⁴. Sultan I. Baybars (1260-1277), Kalavun(1279-1290) ve Halil (1290-1293) devirlerinde kabak oyunu yaygın olup, sultanların ve emirlerin doğum ve sünnet şenliklerinde yarışmalar düzenlenmiştir⁴⁵. 1267 yılında I. Baybars tarafından Kahire'de inşa edilen hipodroma *Meydanü'l-Kabak* adının verilmesi, kabak oyununun burada oynanmasından dolayı verildiğini düşündürmektedir⁴⁶. Sultan Baybars döneminde *nüşşâb* (*el-Farisîyye* ile atılan ok) ile ok atışı yapmak için, *meydan el-'ıyd* gibi meydanlar inşa edilmiş, fakat sonraki dönemlerde bir suikasta karşı önlem almak için, bütün *nüşşâb* (ok)

³⁸ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 252.

³⁹ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 262.

⁴⁰ Altan Çetin, *a.g.e.*, 220.

⁴¹ Kurtuluş Öztopçu, *Kitâbfî 'İlim an-Nuşşâb*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 34, İstanbul 2002, 208.

⁴² Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, 208, bkz. dipnot 431.

⁴³ Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, 219, bkz. dipnot 95.

⁴⁴ Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, 142.

⁴⁵ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 38.

⁴⁶ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 38.

dükkânları, meydanlar ve hanlar kapatılmıştır⁴⁷. Buna rağmen, Sultan Kansu Gavri (1501-1516) zamanında, gelen elçilere bir gösteri olarak *nüşşab* atışlarının yapıldığı kaydedilmektedir⁴⁸. Kabak oyunu Osmanlılara da geçmiş, fakat Osmanlıların kabak atışlarından daha çok vakfa bağlı ok meydanlarında menzil atışları yaptıkları bilinmektedir. Memluk yayları, Osmanlılar'da olduğu gibi, dini anlam ve önemi ile birlikte hâkimiyet ve hükümdarı sembolize ediyordu. Memluk döneminde Ibn al-Zayn tarafından yapılmış, pirinç üzerine gümüş ve altın kaplanmış bir kâsede, tahtta bağdaş kurmuş bir adamın yay tuttuğu görülmektedir⁴⁹.

Evlîya Çelebi seyahatnamesinde, Mısır'da okçubaşı ve yaycibaşı esnafının piri olarak Ebu Muhammed bin İmranü'l-Kavvas'ın, kemankeşlerin piri olarak Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın sayıldığını ve sonra yaycılar içinde Hazret-i Ebubekir'in oğlu Muhammed-i Ekber'in pir olduğunu ve dükkân sayısının 48, nefer sayısının ise 160 olduğunu yazar⁵⁰. Bahtiyarzâde Hasan Çelebi, 15. yüzyıl ortası ve 16. yüzyıl başında yaşayan Usta Karaca'nın, Arap yayı formunu Türk yayı biçimine soktuğunu söyler⁵¹. Ayrıca Sultan I. Selim'in Mısır'ı fethinden sonra Usta Muhittin ve Arab Mehmed gibi isimlerin Mısır'a gidip kaliteli yay ürettiği, aynı zamanda yay üretmek için Mısır'dan İstanbul'a yaycılarının getirilmiş olduğu bilinir⁵².

Sultan II. Selim dönemine ait 7 numaralı *Mühimme Defteri*'nde, 7 Safer sene 975 (13 Ağustos 1567) tarihli, Arap yayları ile ilgili bir hüküm bulunmaktadır. Hükümde, Şam Vilayeti'nde âsi Arapların kullandığı büyük yay, ok ve hançerlerin imâlinin yasaklanmış olduğu ve piyasada mevcut olanların da satın alındıktan sonra deftere kaydedilerek Şam ve Halep'teki kale dizdarlarına teslim edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca, toplanan bu silahların hac yolundaki kalelere dağıtılması için, fermanla Şam Kethüdası Mustafa Kethüda'ya verildiğini; Şam Beylerbeyi tarafından padişaha

⁴⁷ Altan Çetin, *a.g.e.*, 221.

⁴⁸ Altan Çetin, *a.g.e.*, 221.

⁴⁹ Musée du Louvre, no. MAO.331.

⁵⁰ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (Haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, C.10, İstanbul 2011, 306.

⁵¹ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 245, bkz. dipnot 17.

⁵² Ünsal Yücel, *a.g.e.*, 317-388, 340.

dmektup gönderilmiş olduğunu aynı hükümden öğrenmekteyiz⁵³. Makalemizin konusu olan Bargello yayının, Bargello Müzesi'ndeki kayıtlarında *turchesco* olarak kaydedilip, bu belgenin düzenlediği tarihten bir sene sonra 1568'de Venedik'ten Medici Sarayı'na getirilmesinin, yukarıdaki gelişme ile alakalı olabileceği akla gelmektedir⁵⁴. Venedik'e bu yayın nasıl getirilmiş olabileceği konusunda İtalya'daki arşivlerde araştırma yapmak amacıyla 2020 senesinde Venedik'e gitmeyi planlamış olmama rağmen, korona salgını yüzünden bu araştırmamı ertelemek zorunda kaldım.

5. Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan İki Arap Yay ı

Resim 9. Arap yayı, genel. TSM. 1/9857 (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Resim 10. Arap yayı, genel. TSM. 1/9858 (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

⁵³ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/ 1567-1569) özet-transkripsiyon-İndeks I. (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 1998), no. 32, 14-15.

⁵⁴ Dr. Murat Özveri, Mühimme defterindeki hükümden yazılan "Arapların kullandığı büyük yay"ın kompozit yay olmayabileceğini ifade etmektedir. Bu konuda, Topkapı Sarayı'nda bulunan Arap yayları dışında başka örnek olmadığı için net bir şey söylemek mümkün değildir.

Topkapı Sarayı Müzesi Silah Bölümü'nde, 1/9857 ve 1/9858 envanter numaralarıyla iki Arap yayı muhafaza edilmektedir (Resim 9, 10). Bunlardan, 1/9857 envanter numaralı olanın uzunluğu 134 cm, 1/9858 envanter numaralı olanın uzunluğu ise 130 cm'dir. İki yayın kabza kısmının ölçüsü yaklaşık 15cm, kalınlıkları ise 3.5 – 4cm'dir. Bambu, boynuz ve ince sinir ile yapılan kompozit yaylarda, bambu çıkıntılarının kesilmemesi dikkat çekmektedir. 1/9857 envanter numaralı olanın kolları üzerinde, altın yaldızla düğüm motifi, yaprak motifi ve kartuşlar bezenmiştir (Resim 11).

Resim 11. Arap yayı kolları üzerindeki desenler. TSM. 1/9857 (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Topkapı Sarayı'nda bulunan yayların kabzasının da Arap yaylarında olduğu gibi kalın sargılı olduğu tespit edilmiştir⁵⁵ (Resim 12, 13). Üzerlerini saran kırmızı renkli kadife kumaş ve krem renkli keten kumaşın yapıştırılmayıp, dikilmiş olduğu dikkat çekmektedir. 1/9857 envanter numaralı olan yayın kabzasının iki kenarının ince kırmızı renkli deri ile kaplanmış olduğu ve ayrıca altın yaldız ile desenlendirilmiş olduğu görülmektedir. 1/9858 envanter numaralı olanın da aynı şekilde kabzasının iki kenarı kırmızı renkli deri ile kaplanmıştır.

Bu yaylar, Bargello'deki halı kaplı yay formuyla oldukça benzerlik göstermektedir⁵⁶. Daha önce de belirtildiği üzere, *Kitābfi 'İlm an-Nuṣṣāb'*'ta da

⁵⁵ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, resimler bölümü, Resim 142, 143.

⁵⁶ Ünsal Yücel, *a.g.e.*, resimler bölümü, Res. 142, 143.

okçunun parmakları uzunsa, kabzaya bir meşin derisini iyice yapıştırıp elinin büyüklüğüne uygun bir hale getirmesi gerektiği yazmaktadır⁵⁷. Böylelikle okçunun büyük bir avantaj elde etmiş olduğu da ilave edilmiştir⁵⁸. Diğer yandan, W. F. Paterson'un çalışmasında yer alan Levha II'de, kökeni bilinmeyen bir Türk yayı gösterilmektedir⁵⁹. Bu yayın formu, Topkapı Sarayı Müzesi'nde muhafaza edilen Arap yayı ile oldukça benzerlik göstermektedir. Ancak Topkapı Sarayı'ndaki yayların uçlarında "siyah" denilen kısım olmaması dikkat çekicidir. Paterson'un gösterdiği yayın kabzasının ise deri kaplı olduğu yazılıdır⁶⁰.

Resim 12. Arap yayı kabzası. TSM. 1/9857 (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Resim 13. Arap yayı kabzası. TSM. 1/9858 (Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

⁵⁷ Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, 208.

⁵⁸ Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, bkz. dipnot 431.

⁵⁹ W. F. Paterson, *a.g.m.*, 69-87: Jesho IX, levha II.

⁶⁰ W. F. Paterson, *a.g.m.*, 69-87.

6. Memluk Halıları

Bargello yayına tam Arap yayı diyememekle beraber, kabza kısmı kadife ile sarılan Arap yaylarına bakarak, Topkapı Sarayı'nda bulunan Arap yaylarına benzediğini söylemek mümkündür. Yaklaşık yüz sene sonra hazırlanmış olan 1696 tarihli İtalyan arşiv belgesinde, kabzasının Kahire yapımı halı (Cairene halısı) ile kaplı "Hint yayı"nın en azından iki tane olduğu yazılır⁶¹. Bugün halı ile kaplı başka yay örneği mevcut olmamasına rağmen kaynaklardan, bu halı kaplı yayın tek örnek olmadığı ve Bargello yayı üzerine halı parçası kaplanmasının da tesadüf olmadığı anlaşılabilir.

Bargello yayı kabzasında yer alan Memluk halı parçasını incelediğimizde, çözgünün beyaz yünden ve S3Z olması, atkıda kırmızı renkli yün kullanılması ve Sine düğümlü olması dikkat çekmektedir. Halı parçasında kullanılan renkler arasında ise sarı, beyaz, siyah, yeşil, koyu mavi ve koyu kırmızı vardır.

Resim 14. Beyaz çözgümlü Memluk halı parçası. (Bg. 352, Fotoğraf: Sumiyo Okumura)

Memluk halılarının genel olarak Kahire'deki atölyelerde 1450-1550 yılları arasında dokunmuş olduğu kabul edilir. Buna karşın Şam ya da Kuzey Afrika ya da Mağrip'te dokunduğunu ileri sürenlerde vardır. Aslında

⁶¹ Bkz: *From the Medicis to the Savoias*, dipnot 1, kat. 34, (c. 26b): "A bow of Indian wood whose grip is covered with Cairo carpet attached by glued hemp" ve (c.29): "An Indian style bow whose grip is covered with Cairo carpet."

Mısır'daki halı üretiminin 10.-13. yüzyıllarda geliştiği bilinir⁶². Çok kaliteli ve güzel olan halıların, kilimlerin, büyük çadırların ve perdelerin, El-Behnesa, Asyut, Dimyat ve İhmim gibi şehirlerde üretilip başka ülkelere ihraç edildiğini bu konudaki önemli kaynaklardan öğrenmekteyiz⁶³. Bu grup halılarının en dikkat çekici özelliği ise halının ortasında yer alan sekizgen madalyondur. Onun etrafını süsleyen kompozisyon ve kartuşlar, rozetlerden oluşan bordürler, halı desenini tamamlar. Yapısal özelliği ise, koyu kırmızı, açık mavi ve açık yeşil renk hâkim olup, genelde sarı renkli çözümlü kullanılması ile S bükümlü, sola açık Sine düğümlü olmasıdır.

Memluk halıları içinde, beyaz çözümlü Memluk halı grubu vardır. Avrupa'ya ihraç etmek için üretilen sarı ya da mavi-yeşil renk çözümlü olan Memluk halıları ile, beyaz çözümlü Memluk halılarını kıyasladığımızda, desenleri, kompozisyonu ve kullanılan renkleri açısından büyük bir fark olduğu anlaşılır. Beyaz çözümlü halılara örnek olarak; Amerika Washington DC'de yer alan Tekstil Müzesi ile New York'ta bulunan Metropolitan Müzesi, İtalya, Floransa'daki Bardini Müzesi ve Pisa koleksiyonu, İspanya, Granada'daki Arkeoloji Müzesi'nde muhafaza edilen halıları sayabiliriz (Resim 15, 16).

Resim 15 ve 16. Memluk halı parçası ve beyaz çözümlü detayı. The Textile Museum (WTM env.no. 1965.49.1, Fotoğraflar: Sumiyo Okumura)

⁶² Sumiyo Okumura, *The Influence of Turkic Culture on Mamluk Carpets*, IRCICA, İstanbul 2007, 16.

⁶³ R. B. Serjeant, *Islamic Textiles*, Lebanon 1972, 156.

Bu grup halılarından Washington Tekstil Müzesi ve Bardini halısının beyaz çözümlerinin koyun yününden, Metropolitan Müzesi'ndeki Memluk halısının ise keçi yününden olduğunu araştırmalarım sırasında tespit ettim⁶⁴. Bu beyaz çözümlü Memluk halılarında görülen geometri bordürlerine, madalyonlara ve desenlerde bulunan armalara bakıldığında, onların da birbirine benzedikleri görülmektedir⁶⁵. Benzer bordür kompozisyonu, Anadolu ve İslam mimarisinde de görülebilir. Bunun, beyaz çözümlü halıların Türkmenler tarafından dokunmuş olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Oğuz Türklerinin, 11. yüzyıldan başlayıp 14. yüzyıla kadar devam eden göçler sırasında, maddi ve manevi kültürlerini de birlikte Anadolu'ya taşımış oldukları bilinir⁶⁶. 1219'da başlayan Moğol istilası yüzünden, Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan Anadolu, Suriye ve Mısır'a göç eden Türkmenler, Orta Asya'dan getirdikleri kültürü, özellikle halı ve kilim dokuma sanatını buralarda da sürdürmüşlerdir. Türkmenler dokudukları değerli halıları Mısır'a ve başka ülkelere ihraç ediyorlardı. Türkmen Karakoyunlu beylerinden Kara Yusuf, Timur ile çekişmelerini sürdürerek, 15. yüzyılın başlarında Azerbaycan'ı, Irak'ı ele geçirip Musul'dan Erzurum'a kadar olan yerleri hâkimiyeti altına almıştı. 15. yüzyılın sonunda, Karakoyunlu Devleti'nin yıkılması üzerine, Karakoyunlular Akkoyunlular'dan kaçarak Horasan'a göç ederler. Diyarbakır'da yaşayan Akkoyunlu boylarının, Oğuzların 24 boyundan Bayındır boyuna mensup oldukları ve 15. yüzyılda paralarına, fermanlarına, bayraklarına, Bayındır boyunun damgasını koydukları bilinmektedir. Anadolu'nun her yerine yerleşen Türkmenler, gül denilen desenlerin hâkim olduğu halıları da dokumaya devam etmişlerdir. 13. yüzyılın ikinci yarısından sonra, Türkmenler Anadolu Selçuklularına karşı boy göstermeye başlarlar. Anadolu Selçuklularının gücü onları alt etmeye yetmeyince, İlhanlıların başındaki Hülagû Han, Anadolu'da bulunan Moğol-Tatarlara, Sivas'ın Ağaç Eriler ve Kayseri'de bulunan Türkmenlere saldırmayı emreder⁶⁷. Sonuçta bu Türkmenlerin Memluklerin hâkimiyeti altında olan Anadolu'nun güney

⁶⁴ Bkz. Sumiyo Okumura, *a.g.e.*, 230-235 ve 214-215.

⁶⁵ Sumiyo Okumura, *a.g.e.*

⁶⁶ Faruk Sümer, *a.g.e.*, 5-8.

⁶⁷ Faruk Sümer, *a.g.e.*, 179.

tarafına kaçmış oldukları bilinmektedir⁶⁸. Yine İbn Şeddad da, Memluk Sultanı Baybars (1260-1277) döneminde aşağı yukarı 40 bin hane olan Türkmenlerin, güney Anadolu ve kuzey Suriye'ye kaçmış olduğunu yazmaktadır⁶⁹. Bu Türkmenler, Haçlılardan alınan yerlere yerleşmişlerdir. Kurtuluş Öztopçu çalışmasında, Türkçe olarak hazırlanan Memluk dönemi kitaplarının çoğunun Burji döneminde (1382-1517) yazıldığını belirtmektedir⁷⁰. Ahmad al-Kalkashandi'nin *Subh al A'shā*, ya da Ibn Shāhīn al-Zāhiri'nin *Zubdat Kashf al-Mamālik* gibi önemli Memluk kaynaklarında, 14. yüzyıl ortasına kadar Memluklerin egemenliği altında olan kuzey Suriye ve güney Anadolu'yu mesken tutan Oğuz Türkmenlerinin boyları hakkında bilgi verilmektedir⁷¹. Suriye ve güney Anadolu'ya göç eden Türkmenler, kendi kültürlerinin önemli bir ürünü olan halı ve kilimleri, göç ettikleri yerlerde de dokumaya devam ettiler. Ancak dokuma malzemesi olan yün ve boya maddelerini, kendilerinin ulaşabildikleri beyaz yün ve boya maddelerinden kullanmışlardır. Tarihi kaynaklar ile birlikte halılar üzerinde yaptığım araştırmalardan çıkan sonuç, beyaz çözümlü halıların Mısır'da değil, kuzey Suriye ya da Güney Anadolu'ya yerleşen Türkmenler tarafından dokunmuş olabileceğini düşündürmektedir⁷². Mısır'da dokunan Memluk halılarına benzetilerek dokunmuş olan Türkmen halılarının, ticari emtia olarak Mısır ve başka yerlere gönderilmiş ve satılmış olduğu muhakkaktır⁷³.

Bargello yayında görülen Memluk halı parçasının da beyaz çözümlü olması sebebiyle deseni ve renkleri açısından diğer beyaz çözümlü Memluk halıları gibi Suriye ya da güney Anadolu'da dokunmuş olabileceğini düşünebiliriz. Memluk döneminde Suriye'deki dokuma atölyeleriyle ilgili kaynaklar az olmakla birlikte, 1567 tarihli 7 numaralı *Mühimme Defteri*'nde ifade edildiği gibi, büyük Arap yaylarının Şam'da üretilmiş olması ve yayın üzerine de beyaz çözümlü Memluk halı parçasının yapıştırılması, bu hipotezi doğrulamaktadır.

⁶⁸ Faruk Sümer, *a.g.e.*, 180. bkz. dipnot 1.

⁶⁹ Faruk Sümer, *a.g.e.*, 179-180.

⁷⁰ Kurtuluş Öztopçu, *a.g.e.*, 1.

⁷¹ Shai Har-El, *Struggle for Domination in the Middle East: the Ottoman Mamluk War, 1485-91, The Ottoman Empire and its Heritage, Politics, Society and Economy*, ed. Suraiya Faroqhi and Halil Inalcik, vol.4, Leiden-New York-Koln 1995, 34.

⁷² Sumiyo Okumura, *a.g.e.*, 47-53, 83, 232-235.

⁷³ Shai Har-El, *a.g.e.*, 182, bkz. dipnot 1.

Medici ailesi, 15. yüzyılda çok miktarda üretilen Memluk ve Osmanlı kökenli olan “oryantal” halılara, özellikle de “Gülistan” olarak adlandırılan halılara büyük bir ilgi duyuyordu⁷⁴. Halı ve kumaşların dışında, bakır eserleri, silahlar ve seramiklerin de İtalya’ya büyük miktarda ihraç edildiğini, arşivlerden ve müzelerde muhafaza edilen eserlerden öğrenmek mümkündür. Bazı araştırmacılar, İtalya’ya götürülmüş olan bu yayın Ortadoğu kökenli olduğunu, halı parçasının da Floransa’da yapılandırılmış olabileceğini düşünmektedirler⁷⁵. Fakat parçasının kesilmiş olduğu orijinal halıyı bulmadan, bu konuyu kanıtlamak mümkün olmayacaktır.

S o n u ç

Sonuç olarak, Bargello yayının formu, tekniği, bezemeleri ve Memluk halı parçasının mevcudiyetinden, yayın Osmanlı, Moğol, ya da İran menşeli olmadığı, Memluk kökenli Arap yayı olabileceği düşünülmektedir. Tarihi kaynakları ile birlikte, Bargello yayında görülen Memluk halı parçasının, diğer beyaz çözümlü Memluk halılarında görülen yapı, desen ve renkler ile aynı olması sebebiyle, bu yayın 16. yüzyılda Osmanlı döneminde Suriye’de üretildiğini söylemek mümkündür. Şam’dan nasıl Venedik’e götürüldüğü hususunu ise daha sonra yapacağım araştırmalarla aydınlatmaya çalışacağım. Bu yay, Arap yayından Osmanlı yayı formuna geçiş döneminde yapılmış nadir bir örnek olarak değerlendirilebilir. Orta Asya kompozit yaylarından etkilenen Memluk yaylarının, başka hususlarda görüldüğü gibi, Osmanlı yayının da kaynağı olduğu konusunda şüphe yoktur.

K A Y N A K Ç A

ALLELY, Steve, BAKER, Tim, COMSTOCK, Paul, HAMM, Jim, HARDCASTLE, Ron, MASSEY, Jay, STRUNK, John. *The traditional Bower’s Bible*. Vol.1. Lyons Press Edition, Canada 2000.

ASF Guardarobamedicea 774, c.57b.

BOZKURT, Nebi. "Ok" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 33, İstanbul 2007, 333-335.

⁷⁴ *From the Medicis to the Savoias Ottoman Splendour*, 20, dipnot 14.

⁷⁵ Bu bilgiyi paylaştığı için, yay uzmanı Sayın Adam Karpowicz ve Sayın Dr. Mario Scarini’ye teşekkür ederim.

- From the Medicis to the Savoias Ottoman Splendour in Florence Collections.* (sergi kataloğu). Sabancı Müzesi, İstanbul 2003.
- ÇETİN, Altan. *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*. Eren Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi*. C.10 (Haz. Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehemed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. C.1, 2. kitap (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Zekeriya Kurşun). Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.
- DÖNMEZ, Cem. "Bir Mühendislik Dehâsı: Osmanlı Kompozit Yayı." http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=578. (Erişim: 19 Ocak, 2010).
- GRAY, David. *Bows of the World*. Guilford, Connecticut 2002.
- Nabil Sırrı Al-Tikritî. *Şehzade Korkud (1468-1513) and the Articulation of Early 16th Century Ottoman Religious Identity*. vol. 1 (Doktora Tezi) The University of Chicago, Chicago Illinois 2004.
- HAR-EL, Shai. *Struggle for domination in the Middle East: the Ottoman Mamluk War, 1485-91, The Ottoman Empire and its Heritage, Politics, Society and Economy*. Ed. Suraiya Faroqhi and Halil Inalcik. vol.4. Leiden, New York, Koln 1995.
- OKUMURA, Sumiyo. *The Influence of Turkic Culture on Mamluk Carpets*. IRCICA, İstanbul 2007.
- ÖZTOPÇU, Kurtuluş. *Kitâbî 'İlim an-Nuşşâb*. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 34, İstanbul 2002.
- ÖZVERİ, Murat. *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Her Şey*. İstanbul 2006.
- ÖZVERİ, Murat. "Günümüzde Geleneksel Yaylar ile Avcılık ve Türk Kompozit Yayı 1. Bölüm." http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=2729. (Erişim: 29 Aralık, 2017.)
- PATERSON, W.F. "The Archers of Islam." *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. vol.9, part 1/2 197. Leiden 1966, 69-87.
- SCARINI, Mario. "Oggetti rari e curiosi nelle collezioni medicee: esotica e naturalia." *Antichita Viva*. XXXV, 1996, no.2-3, 59-67.
- SCARINI, Mario. "L'armeria europea e orientale." *Magnificenza Alla Corte Dei Medici, Arte a Firenze alla fine del Cinquecento*. Electra 1997, 396-398.

SERJEANT, R. B. *Islamic Textiles*. Lebanon 1972.

SÜMER, Faruk. *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı, Destanları*. İstanbul 1999.

TEKİNDAG, Şahabettin. "Korkud Çelebi İle İlgili İki Belge." *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*. 3/17, Ankara 1969, 36-43.

7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/ 1567-1569) özet-transkripsiyon-indeks I. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara 1998, no.32.

YÜCEL, Ünsal. *Türk Okçuluğu*. AYK Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 1999.

ZHAO, Feng, YU, Zhiyong. *Legacy of the Desert King, Textiles and Tresures Excavated on the Silk Road*. (sergi kataloğu). China National Silk Museum, Hangzhou; Xinjiang Institute of Archaeology, Urumqi; Hong Kong 2000.

"THE ORIGIN OF THE BARGELLO COMPOSITE BOW WITH A MAMLUK CARPET
FRAGMENT"

Abstract

The collection of the Museo Nazionale del Bargello, Florence, contains a unique composite bow whose handle is covered with a fragment of Mamluk carpet. The bow is not recurved, but long and straight, and made from a composite of wood, horn, sinew, and glue. It is registered as "turchesco" in the museum records, and it is theorized that the bow was brought from Venice to the Medici Palace in 1568. Information from the Ottoman archive as well as similarities between the carpet fragment on the Bargello bow and the structures, designs, and colors used in a group of Mamluk carpets with white warps suggest that this composite bow was produced in Ottoman Syria in the sixteenth century.

Keywords

Bow, Arap bow, compositebow, Ottoman, Mamluk, Mamlukcarpets, Florence, Medici, Venice.